

drukkings soos *nullum crimen sine lege* of *nullum crimen/nulla poena sine culpa* in die woordeboek vind nie. Nêrens ook word 'n sleuteluitdrukking in die Afrikaanse regstaal soos "natuurlike geregtigheid"/"reëls van natuurlike geregtigheid" vertaal en verklaar nie hoewel van die twee reëls wat aan natuurlike geregtigheid uitdrukking gee — *audi alteram partem* en *nenmo potest esse simul actor et iudex* (die meer gebruiklike vorm is *nemo iudex in re sua/sua causa*) — wel vertaal en verklaar word. Voorts lig die woordeboek die gebruiker in dat 'n *nasciturus* 'n "verwekte maar nog ongeboore kind" is maar swyg oor die bestaan van die *nasciturus*-reël (sommiges noem dit 'n fiksie): *nasciturus pro iam natu habetur de comodo quotiens eius agitur*. Die vraag is natuurlik of 'n woordeboek van hierdie beperkte omvang so "tegnies" moet raak. Wel word verwys na sekere ander meer tegniese reëls op die gebied van byvoorbeeld wetsuitleg, naamlik die *eiusdem generis*-reël (die tweelingbroer van hierdie reël, *cessante ratione legis cessat et ipsa lex* ontbreek egter) en die reëls *inclusio unius est exclusio alterius* (laasgenoemde egter sonder vermelding van die feit dat dit 'n uitlegreël is).

Die voorgaande illustrasie van weglatings is nie bedoel as ernstige kritiek nie. Dit illustreer in 'n sekere sin die keusedilemmas waarmee die opstellers van vakwoordeboeke van 'n beperkte omvang gekonfronteer staan.

As beknopte naslaanwerk vir persone in die regs- en sakepraktyk en vir junior studente kan die *Woordeboek van Regs- en Handelsterme* beslis aanbeveel word. Akademici en nagraadse studente sal dit waarskynlik egter ontoereikend vind en liefs in 'n vollediger, meertalige regswoordeboek wou belê.

Lourens M. du Plessis
Fakulteit Regsgeleerdheid
Universiteit van Stellenbosch
Suid-Afrika

J.W. Snyman (Editor, Redakteur), J.S. Shole and/en J.C. le Roux (Subeditors, Subredakteurs). *Setswana English Afrikaans Dictionary Woordeboek*, 1st edition, 1st impression 1990, 527 pp. ISBN 0 7994 1218 X. Pretoria: Via Afrika Limited. Prys R79,50.

1. Inleiding

Hierdie woordeboek wat in drie tale saamgestel is, is op leksikografiese gebied ook 'n ware *mabulaatsela (wegbereider). Dit is 'n woordeboek wat gedeeltelik die realiteit van die taalsituasie in die RSA weergee. Die twee amptelike tale nl. Afrikaans en Engels word by Setswana betrek. Alhoewel dit so is kon 'n wyer horison nl. deur 'n Ngunitaal te betrek die taalsituasie op 'n meer realistiese wyse hanteer het. Nietemin is dit 'n baie waardevolle bydrae. Hierdie

Hierdie woordeboek word verkeerdelik as die tweede woordeboek in die geskiedenis van Setswana uitgewys. Dit is 'n eer wat gaan aan *Thanadi ya Setswana ya dikole* van M.L.A. Kgasa wat in 1976 verskyn het. In die voorwoord vermeld die redakteur dat hy in 1969 alreeds 'n behoefte vir so 'n woordeboek raak gesien het, nl. 'n woordeboek wat in drie tale diensbaar moes wees aan skole, kolleges en universiteite. Hierdie woordeboek gaan wyer aandag trek en ook die algemene gebruiker baie hulp verskaf indien hy 'n bietjie aan sy taalinsig aandag gee.

2. Tipe woordeboek

Die woordeboek kan getipeer word as 'n vertalende drietalige woordeboek. Dit het as teikengroep skole, kolleges en universiteite. Dit is dus 'n pedagogiese woordeboek wat ingestel is op die taalaanleersituasie. Die bestek daarvan is redelik in omvang en 13 000 plus lemmas word hanteer. Dit gee aan die woordeboek 'n te sterk akademiese kleur en doen afbreuk aan sy praktiese waarde as hulpmiddel by die aanleer van 'n vreemde taal.

Die woordeboek stel hom op die grondslag wat deur die Tswana Taalraad in die RSA en Bophuthatswana gevolg word.

In die gedeelte oor die uitspraak word waardevolle inligting oor die uitspraak van vokale en konsonante gegee. Die besluit om deurgaans kappies op die vokale (ε) en (ɔ) te plaas dra baie by tot korrekte uitspraak. Die gedeelte oor die fonologie bied aan die gebruiker vir die eerste keer in Setswana 'n geleentheid om so na as moontlik aan die korrekte uitspraak van die verskillende lemmas te kom. Hierdie afdeling is van onskatbare waarde.

In die afdeling oor die naslaan van woorde word riglyne daarvoor gegee. Dit is ook 'n woordeboek met 'n sinchroniese en diachroniese inslag. In die voorwoord onder die opskrif WOORDESKAT sê die samestellers self dat daar gefokus is op alledaagse woordeskat maar dat daar ook gepoog is om tradisionele woordeskat in te sluit. Die insluiting van hierdie woordeskat doen afbreek aan die primêre aard van die woordeboek, nl. dat dit primêr 'n woordeboek is vir die aanleer van taal en liefste moes konsentreer op sinchroniese woordeskat. Deur hierdie dubbelslagtigheid te handhaaf en daarop te fokus het baie alledaagse woordeskat in die slag gebly. Voorbeelde is o.a. lughawe, grondvloer, busstop, ens.

3. Inleidende gedeelte

In die voorwoord van die woordeboek word 'n hele aantal riglyne gegee vir die hantering daarvan. Hierdie inligting word ook drietalig aangebied. Die inligting wat verskaf is, is belangrik maar dit moet egter 'n ingeligte persoon wees om dit te kan volg. Dit gaan vir die leek talle probleme verskaf. Die vraag wat

hier gaan ontstaan is: Waarom is woorde onder die eerste en derde letter opgeteken?

Verwantskapsterme gaan ook probleme lewer. Hoekom gebruik die een groep slegs die derde letter en die ander groep die eerste en derde letter? Die inligting oor die refleksief en by voorwerpskakels is vir ingeligte gebruikers waardevol maar sal vir die leek probleme verskaf want hy het nie die grammatikale inligting tot sy beskikking nie.

Die lys afkortings vir Afrikaans en Engels is baie waardevol. Waar is die lys vir Setswana? Hier kan 'n waardevolle bydrae gelewer word vir Setswana self.

Die dilemma waarin die samestellers hulle bevind, word duidelik in hierdie voorwoord weerspieël. Hoever is die woordeboek prakties en slaag dit in sy doel? Is dit nie slegs ingestel op ingeligte gebruikers nie?

4. Die hantering van die lemmas

Die lemmas is baie goed hanteer. As voorbeeld kan die lemma *reën/rain* geneem word. Bykans alle tersaaklike inligting is hier verskaf. Alle tipes *reën* is aangedui asook talle idiomatiese uitdrukkings wat daarby pas.

Die inligting rondom werkwoordlemmas het die weg gevolg deur morfologiese afleidings as aparte lemmas te hanteer. Dit dra weer by tot die praktiese waarde van die woordeboek. Die werkwoord *rêka* (koop) het bv. die volgende afgeleide lemmas, nl. *rekisa* (verkoop), *rekisega* (goed verkoop), *reki-setsa* (verkoop aan), *rekisitse* (het verkoop), *rekolola* (terugkoop), ens.

Daar is ook 'n groot aantal lemmas ingesluit wat tradisionele terme, begrippe, voorwerpe en gebruike aanraak. In die teks word daar ook baie aandag gegee aan oormerke en word sketse aangebied om dit te illustreer. Die nastreef hiervan deur die samestellers is baie verdienstelik maar dit geskied soms ten koste van lemmas wat sinchronies van meer praktiese waarde kan wees. Soms is sekere lemmas se praktiese waarde baie laag, bv. die lemma, *rooibokagtig/sefala*. In Afrikaans is die lemma *buffelagtig* meer in gebruik as *rooibokagtig*.

Alhoewel hierdie as 'n punt van kritiek geopper word, moet dit nie as negatief of afwysend ervaar word nie. Dit toon slegs aan dat daar uit 'n groot aantal lemmas sekere keuses gemaak moet word en dat keuses nie in almal se smaak sal val nie.

5. Slot

Hierdie woordeboek gaan groot byval vind in gevorderde onderrigsituasies. Dit sal in gebruikswaarde toeneem indien begeleiding deur 'n kenner aan die gebruiker verskaf kan word. Al is dit so dat die insluiting van tradisionele

terme en begrippe uit praktiese oogpunt oorbodig is, word 'n sinvolle bydrae in kultuuropsig gelewer. Dit is terme wat indien hulle nie tydig opgeteken was nie, maklik kan verdwyn. Getrou aan 'n uitdrukking in Setswana: Batho ba lemogana leetong (Mense leer mekaar as hulle saam op reis is), kan ons sê: Mosola wa dikisinare re tla o lemoga re ntse re le mo leetong ka yone (Die waarde van hierdie woordeboek sal ons besef soos wat ons daarmee op reis is).

S.A. Swanepoel
Departement Afrikatale
Potchefstroomse Universiteit vir CHO
Suid-Afrika